

*Володимир Петрович Плавич,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
та міжнародного права
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова,
доктор філософських наук, кандидат юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України*

ПРИРОДА ЛЮДИНИ ЧЕРЕЗ ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ПРАВА, АБО ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ У ПРАВІ

Розглядаючи право в людині, ми розглядаємо один із предметів антропології права – вплив права на людину. Антропологія права – це відтворення функціональної залежності, інтелекту і духу людини від норм позитивного і природного права. Як наголошує С. Сливка, людина – як активна істота – покликає сама збагачувати свій внутрішній світ, забезпечувати тим самим свою життєдіяльність і свободну волю, утверджувати людське «Я» [1, с. 27].

За радянської доби в юридичній літературі цю проблему розробляли такі відомі правознавці, як Н. Абдулаєв, С. Алексеев, Д. Керімов, В. Кудрявцев, П. Недбайло, Л. Явич та ін. Сьогодні наукові здобутки минулих років потребують відповідного перегляду та аналізу з огляду на сучасні демократичні зміни, що відбуваються у різноманітних сферах життя, суспільства та держави, з огляду на зміну наукової доктрини щодо сучасного праворозуміння на євроінтеграційний курс державної політики тощо. На сучасному етапі дослідження цих питань доповнюються працями українських теоретиків права, зокрема: С. Бобровник, Н. Железняк, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, П. Рабиновича, В. Стеценка, Ю. Шемшученка, О. Ющика.

Автор особливу увагу акцентує на методології набуття філософсько-правових знань і методології входження у право. Стаття присвячена дослідженню феномена людиноцентризму у праві на сучасному етапі розвитку юридичної науки. Основною цінністю людства має бути моральність, а її мірилом – біоетика. Зі зміною наукової стратегії розпочинається активний процес навернення мислення і свідомості людини до природних законів життєзабезпечення. Метою статті є розкриття основного змісту правового виміру онтології людини. Показано, що у природно-правовому просторі людина як космічний феномен є субстанцією. Це важливий аспект буття.

Дослідженням правового виміру онтології людини і людського виміру онтології права займається антропологія права. Йдеться про взаємовідносини, взаємовпливи людини і права, визначення статусу права стосовно людини і людини – стосовно права. Оскільки, здійснюючи нормативне тлумачення, суб'єкт складає уявлення про людину, визначає її як абсолютну та соціальну цінність, що, зі свого боку, сприяє гармонізації правотворчої та правозастосовної діяльності, а отже, гуманізації змісту нормативного тлумачення [2, с. 7]. Тлумачення норм права – це модель мислення, за допомогою якої досягається правильне значення нормативно-правових актів і подолання правових розбіжностей.

Вихідне розуміння сутності права пов'язане з сутністю людини. Сутність людини наддержавна – не держава створює людину, а людина державу. Тому визначальним праворозумінням для всієї юриспруденції є наддержавне праворозуміння [3, с. 17]. Водночас визначальний характер наддержавної природи права не заперечує важливості його державного виміру.

Для того щоб з'ясувати, що є право, необхідно виходити з його визначення. Допоки наука не дасть чіткого узагальнюючого визначення (яке інтегрувало б у собі сутнісні параметри всіх відомих типів праворозуміння), що таке є право, всі судження про ті чи інші конкретні види права можна вважати хибними, туманними, позбавленими наукового змісту [4, с. 29].

Сучасна наука про право характеризується розмаїттям різних типів праворозуміння, тобто наукового пізнання і пояснення права як своєрідного та відносно самостійного, цілісного системного явища духовного життя суспільства. Вони розміщуються у межах координат трьох основних напрямів у науковому пізнанні права (залежно від філософського фундаменту їх осмислення). Це природно-правові, соціологічні та нормативістські концепції і теорії права.

З появою неklasичної парадигми соціального знання, коріння якої сягає феноменології Є. Гуссерля і В. Дільтея (середина ХХ ст.), сформувалося уявлення про конституючу діяльність суб'єкта як частини об'єктивного світу. У центр уваги нової суб'єктивістської парадигми були поставлені не об'єктивні процеси соціальної упорядкованості, а порядок, який формується у свідомості суб'єкта у процесі інтерпретації ним соціальної дійсності. Людина не відображає у своїй свідомості світ, а конструює його; і такий спосіб наповнює іншим смислом, який обумовлюється належністю суб'єкта до певного

типу культури, соціального, ціннісного, контекстуального простору [5]. Відповідно, змінилося і завдання юридичної науки. Вона намагається осмислити залежність права від людини.

На нашу думку, пізнавальний потенціал категорії «права» може реалізуватися виключно у системному зв'язку. По-перше, з такими поняттями, як природне право, позитивне право і правовий порядок, що є предметоутворюючим, відповідно, природноправних, нормативістських і соціолого-юридичних наукових моделей пізнання права. По-друге, через систему категорій галузевих і прикладних юридичних наук. По-третє, у зв'язку з предметоутворюючими поняттями інших наук, які так чи інакше використовують поняття «право» для змістового розкриття суті свого предмета тощо. По-четверте, у межах наукової парадигми, здатної відповідати трьом основним вимогам: міждисциплінарність, синтез, але такий, що спроможний відкрити нову реальність за умови дотримання дисциплінарної семантики термінологічної означеності понять, як вони утвердилися у класичній юридичній науці; відмови від механістично-редукціоністських конструкцій у процесі наукового пізнання права, які втратили свій пізнавальний ресурс у межах нової світоглядної і загальнонаукової парадигми.

Право й людина – пов'язані явища (їхні взаємовідношення вивчає антропологія права). У «боротьбі за право» люди можуть проявити свої не найкращі якості. Звідси і завдання права – бути стабілізатором, сприяти вирішенню конфліктів та стимулювати прояв кращих людських якостей. Розвиток права в ідеалі – це олюднення права, рух до людського права шляхом вдосконалення людини [6, с. 26].

Відновлення загубленого «за Буттям» призначення людини є єдиною вагомою перспективою розвідок у сфері наукового усвідомлення долі права та пошуків його подальших шляхів. Отже, усвідомлення долі права повинно прямувати шляхом тлумачення «волі» та мислення.

Існує особлива потреба вирізнити й зрозуміти думки, пов'язані з правом. Оскільки думка зайняла зараз найвищий ранг, то й право потрібно розглядати як напрям думки.

Право й моральні устої, дійсний світ права й моральності можна охопити думкою, через думку цей світ набуває осмисленої форми [7, с. 8, 11].

Значну частину права утворюють цінні формальні якості інтелектуальної та вольової діяльності. А з усіх формальних цінностей право як найбільш досконала форма відіграє найважливішу роль. Право набагато більше дисциплінує людину, ніж логіка і методологія, або ніж систематичні вправи волі [8, с. 615]. Право своїми окремими сторонами, вважав Б. Кістяківський, відноситься до різних сфер. При цьому в кожній із них право потребує окремого дослідження. Знання, отримані в результаті таких досліджень, мають зводитися в окремі поняття: 1) державно-організаційне; 2) соціально-наукове; 3) психологічне; 4) нормативне поняття права. Він розглядав три основні складові соціального: суспільство, державу і людину. Досліджуючи людину, визначав її як суспільного індивіда, який у суспільстві стає таким через самоусвідомлення (індивідуальний дух). Людина, на думку Б. Кістяківського, – це основа права, «уповноважена та дисциплінована правом особа, основа правопорядку», тоді як «особа людини і сукупність осіб, тобто суспільство, становлять основу як права, так і держави» [8, с. 335].

Як наполягав В. Соловйов, «дійсне право є те, яке містить у собі умови свого існування, тобто забезпечує себе від порушень». Щоб бути дійвовим у сучасному суспільстві, право повинно мати конкретні механізми у вигляді певних юридичних процедур, юридичних механізмів правозастосування, захисту права тощо [9, с. 9–10].

Право як все суще, метафізичне, оскільки пов'язане зі світом вищих смислів, абсолютованих цінностей і поза межних сутностей. Воно ж символічне, тому що містить у собі все необхідне, щоб довести ці метафізичні значення до людини за допомогою соціальних форм і предметностей. У ньому з повною на те підставою можна бачити деякий тайнопис, що свідчить не тільки про невисловлені метафізичні смисли, а й несвідомі глибини колективного досвіду, а також про існування вищих енергій, що беруть участь у творенні соціального світу. Найбільшою мірою це стосується природного права. Поєднуючись у символах в єдине ціле, метафізична і фізична реальності не перестають перебувати в стані протиріччя. Зі свого боку норма і цінності права, будучи внутрішньо суперечливими, об'єднують у собі два світи – метафізичний світ абсолютної повинності і соціальний світ сущого. Кожна правова норма несе в собі абсолютний імперативний початок й одночасно є реальною моделлю поведінки, що частково реалізує вищий імператив. У людському світі вона осмислюється як ідея, виправдовується як цінність і приймається як імператив. Як зазначають В. Бачинін і М. Панов, «метафізична культурологія, маючи справу з відносним і минулим, із тим, що знаходиться в конкретних просторово-часових межах, вбачає у нормативно-ціннісних структурах знаки вічного й абсолютного. Досліджуючи соціально-правову реальність із усіма її рівнями й елементами, вона пам'ятає про метафізичну надреальність, усередині якої перебувають її норми і цінності в якості її окремих модусів. За даними емпіричних спостережень і розумової аналітики вона прозирає метафізику надособистісного з екзистенціальними душами, долі, безсмертя, що перебувають поза логікою раціональних доказів і спростувань» [10, с. 48].

За твердженням екзистенціалістів, людина – це істота метафізична, яка не може існувати, не присвячуючи свого життя чомусь безумовному. Життя дається як деяка доля, шлях, який висуває питання про співвідношення у цій долі фатальності, випадковості та вільного вибору. Людина не просто живе, а переживає своє буття, являючись суб'єктом своїх відчуттів, таких як відчуття обов'язку, відповідальності за співучасливість, терплячість, відвертість та ін.

Людині властиво за природою тяжіння до кращого у помислах та діях і саме в умовах екзистенційної ситуації вона робить свій головний вибір на користь духовності чи бездуховності, перевертаючи глибинні прошарки своєї ментальності. Духовне життя складається з екзистенційних протиріч і виражається у діалектиці душевних рухів. Тобто передбачається узгодження індивідуального і соціального через інтеграцію свідомого і несвідомого, раціонального і нерационального в самій людині, де індивідуальне не тільки співвідноситься, а й протистоїть соціальному, а у своєму вищому прояві означає протидію тискові суспільного оточення, з метою відстоювання своєї природної чистоти та досконалості на противагу суспільним катаклізмам і дисгармонії.

Сьогодні теорія і філософія права потребують дослідницького, методологічного антропоцентризму, що дасть змогу, з одного боку, глибше проникнути в сутність права через пізнання природи людини, а з другого – допоможе краще зрозуміти природу людини через пізнання сутності права. «Своєрідність нинішньої соціально-історичної ситуації полягає у тому, що в ній зійшлися разом катастрофічне і ренесансне початки, тенденції загибелі старого і народження нового. У межах людського духу вони схрестилися як різнонаправлені світоглядні вектори, породжуючи безліч найгостріших психологічних і морально-правових дисонансів» [11, с. 4–5]. У цьому особливість сучасного духовного клімату і співчуття тих, хто живе й усвідомлює право в нинішню епоху.

У правосвідомості бере участь не тільки знання і мислення, а й уява і воля, почуття і вся людська душа [12]. З погляду логіки, право – це судження (тобто виражений у словах зв'язок між двома мислими змістами, що виражається в їх частковому логічному збігу), що установлює відомий порядок (тобто відоме постійне співвідношення між елементами безлічі) як належний. Таким чином, праву притаманні всі ознаки сили в реальному правопізнанні, тобто в психологічному, соціологічному, історичному і політичному розгляді, праву не притаманні ні одна з ознак сили в юридичному правопізнанні, тобто в нормативному і логічному розгляді [11].

Право в його основній сутності – це необхідний для людини образ його духовного життя на землі, необхідна форма зустрічі між верховним благом і людською душею. «Право є, насамперед, право людини бути незалежним духом, право буття і правом волі, право самостійно звертатися до Бога, шукати, знаходити, сповідати і здійснювати вбачену і переважну досконалість», чи інакше: «Право – атрибут духу, його спосіб життя, його необхідний прояв. А правосвідомість – воля до вірного права і до єдиної, верховної мети права» [13, с. 94].

Саме завдяки новим правовим девіаціям правосвідомості, які розвиваються як неделінквентні, спроможні генерувати прогресивно нові, модернізуючі, інтуїтивні пізнавальні тенденції, орієнтації, цінності або протиріччя чи протидії як у процесах загального світоправоосмислення, так і у різних методах і методологіях правосвітовиміру, які теж, як цілковито девіантні, не змогли б стати новими, не будучи недевіантними. У практичній площині девіації правосвідомості визнаємо тільки ті прогресивними, що створюють нове правосвітобачення, узгоджене з доміантними світовими тенденціями правового розвитку [14, с. 119–125].

Зміст права становить не фізично відчутна предметність, а норми, цінності і змісти. Оперуючи ними, людське мислення вибудовує специфічну за своїми ознаками і властивостями реальність, що називається правовою. У цієї реальності, незважаючи на те, що природа її компонентів має переважно духовний, ідеальний характер, повинен бути соціокультурний субстрат, без якого ні норми, ні цінності, ні смисли права не змогли б впливати на людину. Субстратом зазвичай називають здатні почуттєво сприйматися основи ідеально-духовних реалій, що впливають на людину. Оскільки всі ті духовні форми, що так чи інакше пов'язані з людиною, обтяжені матеріальністю, то субстратність присутня практично всюди, включаючи найтонші і піднесені духовні прояви на зразок музики, релігії і моральності. Право у цьому випадку не є винятком.

У права, як і в усього на світі, є причини його появи, розвитку і функціонування, і їх досліджує теорія права. Але, крім них, існують ще й причини цих причин, або загальні основи буття правової реальності. Маючи метафізичний, онтологічний, культурологічний, антропологічний, екзистенціальний характер, ці основи не є предметом чистої юриспруденції, а утворюють предмет філософії права. Розмірковуючи про неї, філософія виходить далеко за межі теорії права і занурюється у питання, що стосуються природи буття і небуття, хаосу і порядку, цивілізації і культури, добра і зла та ін.

Через пульсуючу ритміку відношень внутрішніх протилежностей будь-яка правова реалія перебуває у властивій їй якості, розпадається і знову об'єднується у цілісність, залишається собою і стає іншою, піддається впливу ентропії й активно протидіє їй.

Нове бачення на сутність права можливе тільки через заперечення метафізичного суб'єкта і відкидання класичного тексту, при переході до нового розуміння суб'єктивності і тексту. Духовне життя складається з екзистенцій цих суперечностей і виражається у діалектиці душевних рухів. Тобто передбачається узгодження індивідуального і соціального через інтеграцію свідомого і несвідомого, раціонального і нерационального в самій людині, де індивідуальне не тільки співвідноситься, а й протистойть соціальному, а у своєму вищому прояві означає протидію тискові суспільного оточення, з метою обстоювання своєї природної чистоти та досконалості на противагу суспільним катаклізмам та дисгармонії [15, с. 8].

Значну частину права становлять цінні формальні якості інтелектуальної та вольової діяльності. А з усіх формальних цінностей право як найбільш досконала форма відіграє найважливішу роль. Право багатого дисциплінує людину, ніж логіка і методологія, або ніж систематичні вправи волі [8, с. 615].

Якщо право є людським творінням, то усвідомлення його сутності неможливе без розуміння природи людини, її здібностей, прагнень. Отже, розуміння права мусить розпочинатися з антропологічного моменту.

Регулятивність права – це похідна пізнавальної сутності права. Якщо норми права, закони не стосуються свідомості людини, тоді вони самі втрачають будь-який зміст, тому що регулятивність становить основне призначення правових норм. Не регулюючи поведінку людей, норми права перестають бути правовими [16, с. 102–105].

У своєму визначенні і дослідженні права сучасна національна теорія має робити наголос на взаємодії духу і матерії, ідей і досвіду. Вона мусить звести в єдине ціле всі три традиційні школи юриспруденції – політичну (позитивізм), етичну (теорія природного права) й історичну (історична юриспруденція) – і створити інтегровану, єдину юриспруденцію, яка синтезує всі три традиційні школи і вийде за її межі.

На нашу думку, юридична антропологія робить істотний внесок у розуміння архаїчного права, розглядаючи людину як *homo juridicus*, як єдину юридичну істоту з усіх живих істот, здатну створювати норми і дотримуватися їх, у той час, як в інших живих істот можливі лише звички [17, с. 61–62].

На наше переконання, детермінувати напрям життєдіяльності соціального суб'єкта (особливості, колективу, суспільства) – суть регулятивної, основної функції права. Водночас ця функція інтегральна. Аргументацією її є низка інших функцій. Найважливішими з них обумовлені структури права. До них, насамперед, відносяться такі функції: 1) онтологічна; 2) розуміння; 3) аксіологічна; 4) гносеологічна; 5) методологічна; 6) сугестивна.

Саме собою право не є чудовим талісманом, що автоматично забезпечує суспільству досягнення певних соціальних цілей і результатів. Для практичної реалізації потенційних можливостей права необхідне дотримання щонайменше декількох попередніх умов, серед яких найважливішу роль відіграють: по-перше, адекватне відображення соціального змісту і цільової спрямованості права у вимогах формально-юридичних норм, що містяться у законах і базуються на законі, підзаконних юридичних актах; по-друге, формування відповідних державних владних структур, які забезпечували б реалізацію вимог законодавства з обліком сформованих соціальних умов і можливостей.

Концепція про право у його розрізненні з законом – це онтологія права. Зазначимо, що онтологія – учення про буття, гносеологія – учення про пізнання й аксіологія – учення про цінності.

Право опосередковане соціально-історичним досвідом, і в цьому сенсі воно апостеріорне, а не апіорне. Тому природу права (соціально-історичний зміст і зміст буття права, його сутності й існування) не слід плутати ні з правом природи (із природною даністю права), ні з природою розуму (з апіорною даністю права із чистого розуму), хоча і розум, і природа відіграють істотну роль в історичному процесі генезису і розвитку права.

Право, як відомо, саме не діє, діють люди, і саме вільні люди, люди з незалежною волею, що у своїх взаєминах виступають як суб'єкти права. Тут правоздатність і правосуб'єктність людей слугують не тільки як правові характеристики вільних індивідів у їхніх відносинах (у правових відносинах), а й як необхідні форми існування цієї свободи людей (тобто сутності і буття права).

Справжня правова діяльність заснована на істинному розуміючому праві. Нерозуміюче право – це право з важливою вадою, котра ускладнює своєчасне коригування діяльності, що часто призводить до високої мети діяльності, яка направляється таким правом.

Цінність у трактуванні І. Канта має значення повинності і волі. Цей апіорний світ належного конструється мислителем у відриві і протистоянні до світу сущого (до емпіричного «буття», до сфери фактичних явищ, відносин тощо), де панують причинно-наслідкові зв'язки й необхідність. Йдеться, таким чином, про нормативне і регулятивне значення цінностей, котрі являють собою, за І. Кантом, апіорні імперативи розуму-мети, вимоги, формули і максими незалежного. З цим морально належним пов'язані й ті категоричні імперативи, що формулюються І. Кантом стосовно моралі і права. Причому правові цінності – у зв'язку з абстрактною всезагальністю права і правової форми – мають всезагальний

і загальнозначущий характер. Право тим самим, у своєму аксіологічному вимірі, є не просто неформалізованим носієм моральних цінностей, що характерно для природноправового підходу, а як строго визначена форма саме правових цінностей, як специфічна форма правової повинності, відмінна від всіх інших форм повинності і ціннісних форм [18, с. 59–60].

Регулятивна функція права значною мірою формується під впливом сугестії (навіювання). Оскільки саме право перетворюється у сугестивну установку, воно може бути основою, на якій добудовуються інші види установок. Якби саме право суб'єкта не виконувало сугестивної функції, то воно не могло б бути регулятором поведінки.

Як показали дослідження, присвячені асиметричності мозку, права півкуля прикріплена до конкретних ситуацій, конкретно-часових характеристик, до цілісного образного сприйняття ситуацій. Вона не співвідносить образ із реальністю, тобто основне гносеологічне відношення – відношення ідеального образу до прообразу – поза її компетенцією, останнє – компетенція лівої півкулі. Вона не критична, і тому є провідником сугестії. Сугестивна сила права прямо пропорційна його чуттєво-конкретній образності.

Перехід до розуміння права як гуманістичного явища, феномена свободи від розуміння права як винятково і цілком «силового» інституту, що міцно укорінився за довгих взаємин людини з владою, відбувається повільно та зі значними труднощами.

Якщо право – це людський витвір, то з'ясування його сутності неможливе без розуміння природи людини у всіх її проявах, без проникнення у потреби людини, її здібності, прагнення. Розробка антропологічної методології визначає увесь зміст розвитку «Нової історичної науки», яка вбачає своє завдання в інтердисциплінарному підході до історичного матеріалу. Метою антропологічної методології стає реконструкція ментальностей минулого, його «картин світу».

Антропологічне дослідження права дало можливість сформулювати методологію, яка може пояснити духовно-правовий світ людини, не протиставляючи людину природі, а поєднуючи їх, незважаючи на багатовимірність поведінки людини у природно-правовому просторі. Як показано в статті, під впливом різноманітних правових норм інтелект формує дух людини, що в результаті відображається в її поведінці. Оскільки на зміну філософській антропології приходять екзистенціалізм, то методологічними засадами стають не раціональні, а інтелектуальні, ірраціональні, духовні засади. Право, яке не знає меж, перебуває у таємничому світі духовності, має підсвідомі і безсвідомі прояви, володіє трансцендентальними властивостями настрою та почуттів, налаштовує людину на відповідні дії.

Використані джерела

1. Сливка С. С. Філософія права : навч. посіб. / С. С. Сливка. – Київ : Атіка, 2012. – 256 с.
2. Костюк О. М. Теоретико-правові засади нормативного тлумачення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права» / Костюк Ольга Миколаївна. – Івано-Франківськ, 2017. – 16 с.
3. Алаїс С. І. Проблеми праворозуміння в основних школах права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права» / Алаїс Софія Іванівна ; Нац. акад. внутр. справ України. – Київ, 2003. – 20 с.
4. Мірошніченко М. Право: терміно-поняття, поняття, категорія / М. Мірошніченко // Право України. – 2006. – № 3. – С. 29–32.
5. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М., 1995. – 323 с.
6. Бігун В. С. Антропологія, аксіологія та соціологія права. До питання про праворозуміння / В. С. Бігун // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 4. – С. 23–32.
7. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права права, або Природне право і державознавство / Г. В. Ф. Гегель ; пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. – Київ, 2000. – 478 с.
8. Кистяковский Б. А. Социальные нормы и право / Б. А. Кистяковский. – М., 1916. – 277 с.
9. Плавич В. П. Правове регулювання трансформаційної економіки України і розвиток національного законодавства / В. П. Плавич. – Київ, 2002. – 144 с.
10. Бачинін В. А., Філософія права / В. А. Бачинін, М. І. Панов. – Київ, 2002. – 472 с.
11. Бачинін В. А. Філософія права / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – Київ, 2003. – 472 с.
12. Ильин И. А. Собрание сочинений : в 10 т. / И. А. Ильин. – М., 1996. – Т. 1. – 560 с.
13. Мельничук О. С. І. О. Ільїн про душевно духовну сутність права / О. С. Мельничук // Юридичні читання молодих учених : Зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (23–24 квітня 2004 р.). – Київ, 2004.
14. Дмитрієнко Ю. М. Традиційні та нетрадиційні моделі правових посттоталітарних рефлексій / Ю. М. Дмитрієнко // Ученые записки Таврического университета имени В. И. Вернадского. – Симферополь, 2002. – Т. 15 (56). – № 2. Філософія. Соціологія. – С. 114–135.
15. Плавич В. П. Проблеми сучасного праворозуміння / В. П. Плавич // Юридична Україна. – 2004. – № 8 (20).
16. Плавич В. П. Регулятивність права как производная его познавательной сущности / В. П. Плавич // Економіко-правові аспекти розвитку транспортних систем : зб. наук. праць. – Одеса, 2001. – Вип. 1. – С. 102–105.
17. Карбонье Ж. Юридическая социология / Ж. Карбонье. – М., 1986. – 352 с.
18. Нерсисянц В. С. Філософія права / В. С. Нерсисянц. – М. : ОРМА ИНФАРМ, 1998. – 652 с.

Плавич В. П. Природа людини через пізнання сутності права, або людиноцентризм у праві

Стаття присвячена дослідженню людиноцентризму в праві на сучасному етапі розвитку юридичної науки. Йдеться про взаємовідносини, взаємовпливи людини і права, визначення статусу права стосовно людини і людини – стосовно права. Досліджуються зміни і завдання юридичної науки. Вона намагається осмислити залежність права від людини. Існує особлива потреба вирізнити й зрозуміти думки, пов'язані з правом. Оскільки думка зайняла зараз найвищий ранг, то й право потрібно розглядати як напрям думки. Аналізується необхідність для людини образу її духовного життя на землі.

Ключові слова: людиноцентризм у праві, регулятивність права, правозастосовна діяльність, гармонізація правотворчості, духовно-правовий світ людини.

Плавич В. П. Природа человека через познание сущности права, или человекоцентризм в праве

Статья посвящена исследованию человекоцентризма в праве на современном этапе развития юридической науки. Речь идет о взаимоотношениях, взаимовлиянии человека и права, определение статуса права по отношению к человеку и человека – относительно права. Исследуются изменения и задачи юридической науки. Она пытается осмыслить зависимость права от человека. Существует особая потребность выделить и понять мысли, связанные с правом. Поскольку мысль заняла сейчас самый высокий ранг, то и право следует рассматривать как направление мысли. Анализируется необходимость для человека образа его духовной жизни на земле.

Ключевые слова: человекоцентризм в праве, регулятивность права, правоприменительная деятельность, гармонизация правотворчества, духовно-правовой мир человека.

Plavych V. Human nature through knowledge of the essence of law, or human centrism in the right

The article is devoted to the study of human centeredness in law at the present stage of the development of legal science. It is about relationships, mutual influence of a person and law, determination of the status of law in relation to a person and a person – with respect to law. The changes and tasks of the legal science are investigated. She tries to comprehend the dependence of law on a person. There is a special need to identify and understand thoughts related to law. Since thought now occupies the highest rank, then the law should be considered as a direction of thought. The necessity for a person of the image of his spiritual life on earth is analyzed.

Key words: human-centrism in law, regulative law, law enforcement activity, harmonization of law-making, spiritual and legal world of a person.

УДК 342

*Мирослава Вікторівна Білак,
кафедра теорії права та прав людини
Українського Католицького Університету,
доктор юридичних наук*

**ФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ
ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ
ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ**

Сьогодні посилення глобалізаційних тенденцій у праві обумовлено пошуком додаткових гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина й обмеження сваволі з боку державної влади. У цьому контексті об'єктивно виникають запитання щодо застосування міжнародного права з метою вироблення єдиних стандартів у рішеннях органів судової системи, щоб забезпечити єдність правового простору в державі. Відданість України ідеалам і принципам, які є спільним надбанням європейських народів, свідчить про те, що країна є частиною європейської правової традиції, відтворенням якої займається Конституційний Суд України (далі – КСУ). У жодній правовій системі, зокрема й Україні, чинне писане законодавство неспроможне дати відповіді на всі запитання, що виникають у судах. До того ж як справедливо зауважив суддя КСУ С. Шевчук, «суди загальної юрисдикції часто не бачать фундаментальної природи конституційних прав та застосовують лише закони» [1, с. 1]. Тому в умовах швидких європейських інтеграційних процесів залишається й надалі важливим теоретико-практичне вирішення питань, пов'язаних із пошуком судами України принципів права людиноцентричної спрямованості, за допомогою яких вони можуть вирішувати проблеми, пов'язані із захистом прав людини відповідно до міжнародних зобов'язань, які на себе взяла Україна. Особливу роль у цьому процесі покликаний забезпечити саме КСУ за допомогою конституційного судочинства.

Проблемами діяльності КСУ, зокрема вивчення методів тлумачення, пошуком права, природи правових позицій та їх юридичної сили, займалися вітчизняні науковці, а саме: М. Козюбра, М. Савенко, М. Савчук, А. Селіванов, О. Совгира, В. Шаповал, С. Шевчук, Н. Шукліна та ін. Однак у минулому році КСУ в своїх рішеннях запровадив надзвичайно важливий «принцип дружнього ставлення до міжнародного права», правова природа якого з теоретико-практичного погляду в Україні ще не досліджена.

Прагнення України розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну і правову державу, одним із основних принципів якої є забезпечення прав і свобод людини та громадянина, стала ратифікація Кон-